

Asia: VN/16951/2020

Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunto

Lausun suunnitelmasta allaolevien alaotsikoiden alle

Mikäli vastasit yhtyäsi toisen tahon lausuntoon, täsmennä mistä tahosta on kyse

-

Suunnitelman tavoitteet

1 Suunnitelman tavoitteet - avovastaus

ELY-keskukset kiittävät mahdollisuudesta lausua keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmasta (KAISU). Suunnitelmassa päivitetään Suomen keskipitkän aikavälin päästövähennystavoitteet EU:n edellyttämälle tasolle ja haetaan lisätoimia, joilla myös hallitusohjelman tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Suunnitelma on tärkeä osa Suomen ilmastopolitiikan toimeenpanoa ja sillä on potentiaalia osoittaa uusia avauksia päästövähennysten saavuttamiseksi.

ELY-keskukset tekevät ilmastotyötä valvovan ja edistävän viranomaisen roolissa sekä ympäristön tilan seurannassa. ELY-keskuksilla on myös merkittävä aluekehittäjän rooli. ELY-keskusten tehtäviin ilmastokysymykset kytkeytyvät ELY-lain, ilmastolain sekä lukuisien erillislakien kautta. KAISUssa erityisesti maatalouteen, yritysten kehittämiseen, liikennejärjestelmään, yhdyskuntarakenteeseen, jäte- ja vesihuoltoon, pientalojen öljylämmityksestä luopumiseen sekä rahoitukseen liittyvät toimet kytkeytyvät ELY-keskusten virkatyöhön.

ELY-keskukset toteavat, että suunnitelmassa erityisen ansiokasta on vahva taustatyö päästövaikutusten laskennassa ja arvioinnissa, mikä rakentaa suunnitelmalle uskottavan pohjan. Haasteellista sen sijaan on vähennysten toteuttaminen käytännössä. KAISUn yhteyteen tarvittaisiinkin täydentävä kuvaus niistä järjestelmätason systeemisistä muutoksista ja oikeudenmukaisesta siirtymästä, joiden tulisi tapahtua, jotta vähennyksistä tulisi yhteiskunnan

toiminnan kannalta hyväksyttävällä tavalla totta. Samalla olisi tarpeen tarkastella ilmastokädenjälkeä. Tämä vahvistaisi kytkentää päästövähennystoimia mahdollistaviin rakenteisiin ja prosesseihin, kuten vaikutusten arviointeihin ja rahoitukseen. Lisäksi ELY-keskukset katsovat, että ympäristön ja luonnon koko kantokyvyn tulisi olla näkökulmana vahvemmin KAISUssa mukana esim. kansallisten ohjelmien, suunnitelmien ja lainsäädännön tunnistamisena.

ELY-keskuksilla on tahtotila olla oman toimivaltansa puitteissa osana mahdollistamassa tarvittavia muutoksia. ELY-keskusten olisi mahdollista edistää lähes kaikkia KAISUn tärkeimpiä tavoitteita. ELY-ilmastotiekarttatyössä on todettu, että jopa 80 % kansallisesta päästökokonaisuudesta kulkee ELY-keskusten läpi alueilla, liittyen noin 200:aan virkatyönä toimeenpantavaan lakiin ja asetukseen. Toimintatapa mahdollistaa ennakoivuuden, sujuvoittamisen, valtakunnallisen tasapuolisuuden ja tiedon välittämisen alueilta ja alueille. Laajan toimintakenttänsä ja asiantuntijuutensa vuoksi ELY-keskusten on mahdollista tarkastella ilmastokysymyksiä poikkihallinnollisesti varmistaen myös mm. luonnon monimuotoisuuden sekä muiden yhteiskunnallisesti merkittävien arvojen turvaamisen sekä ottaen huomioon myös elinkeinoelämän toimintaedellytykset ja alueellisen yhteistyön.

Eri rahoitusinstrumentit ovat yksi keskeisin ohjauskeino KAISUn tavoitteiden saavuttamiseksi. ELY-keskukset toimivat merkittävältä osin välittävinä toimieliminä ja niillä on olennainen rooli EU:lta tulevan rahoituksen kanavoinnissa (Esim. ESR, EMR, EAKR, JTF) ja/tai toimeenpanossa (RRF). Myös KAISUssa mainitun kiertotalouden palvelujen tukemisen tavoitteita voitaisiin edistää rahoituksen keinoin.

Ilmastotavoitteiden tullessa osaksi eri rahoitusinstrumentteja, on merkittävä haaste saada rahoitus kohdistettua aidosti ilmastovaikutuksiltaan parhaisiin hankkeisiin. Jotta tähän tavoitteeseen päästäisi, tulee tuki-instrumentteihin liittyvää prosessia kehittää kokonaisuudessaan. Keskeisimmässä roolissa ovat rahoitukseen kohdennettavat ilmastokriteeristöt, joiden tulee olla mahdollisimman selkeitä ja välittävien toimielinten työhön sovellettavia. Tämä mahdollistaa prosessin toimivuuden ja läpinäkyvyyden hakijaviestinnästä hankearviointeihin ja hankkeiden vaikutusten seurantaan asti. SYKEssä on syksyn 2021 aikana valmisteltu kriteeristöjä DNSH-arviointeihin. Näitä voisi soveltuvin osin hyödyntää ilmastoarviointeja tehtäessä myös niissä rahoituksissa, joissa ei varsinaista DNSH-arviointia edellytetä. ELY-keskuksilla on asiantuntemuksensa myötä mahdollisuus edelleen osallistua arviointien kehittämiseen.

Hankkeita arvioitaessa tarvitaan yhteistyön vahvistamista eri rahoitustahojen sekä ilmastoasiantuntijoiden välillä. Lisäksi tarvitaan toimintatapoja ELY-keskusten ilmasto-osaamisen hyödyntämiseen sekä rahoitusasiantuntijoiden osaamisen lisäämiseen ilmastokysymyksissä. ELY-keskuksilla on mahdollisuus tähän, mikäli niiden ilmastoresursseista huolehditaan.

KAISUssa tulisi ottaa huomioon myös ilmastomuutokseen sopeutuminen, mikä kytkeytyy moniin toimenpide-ehdotuksiin joko synergiahyödyn tai sopeutumistarpeen vuoksi. Sopeutumisen kysymykset kuuluvat monelta osin ELY-keskusten perusvirkatyöhön (kuten alueidenkäyttöön,

vesienhoitoon, maatalouteen ja tienpitoon) ja tätä osaamista syvennetään aktiivisesti. Suuret järjestelmätason murrokset (esim. energiajärjestelmän murros tai liikenteen palveluistuminen) voivat yhtä aikaa sekä lisätä sopeutumiskykyä isossa mittakaavassa että tehdä yksittäisistä kohteista aiempaa haavoittuvampia. KAISUssa tällainen kysymys on esimerkiksi energiatuotannon hajautuminen. Em. seikkojen vuoksi toimien haavoittuvuutta ilmastonmuutoksen vaikutuksille tulisi myös tarkastella. ELY-keskusten toimintakenttä antaa tähän hyvät mahdollisuudet.

ELY-keskukset kiittävät ilmastoasiantuntijaverkoston ja ilmastoryhmän tukemista KAISUssa ja toteavat, että ELY-keskusten ilmastoresurssien vakinaistaminen olisi tärkeää ilmastokysymysten täyden huomioon ottamisen mahdollistamiseksi ELY-keskuksissa. ELY-keskusten ilmastokädenjäljen vahvistaminen olisi erittäin tarkoituksenmukainen KAISUssa mainittu uusi toimi, joka voisi vahvistaa merkittävästi myös muuta alueiden kehitystä. Ilmastoasiantuntijaverkosto on ollut hyvä toimintatapa, jossa on voitu käsitellä nimenomaan ilmastoon liittyviä näkökulmia, joille ei muissa kanavissa ole vastaavalla tavalla tilaa tai aikaa. Resurssia tarvitaan sekä keskitetysti huolehtimaan valtakunnallisesti verkoston vetämisestä ja tiedon tuottamisesta että kullakin alueella ELY-keskuksen sisäisen ja alueellisen ilmastotyön vahvistamisessa alueiden omat erityispiirteet huomioiden.

ELY-keskusten ilmastotyön kehittämisessä poikkihallinnollisesti on strategiapäälliköiden ja ohjaavien tahojen ilmastoryhmä ollut uudempi avaus. Vastaavasti kuin asiantuntijatasolla verkosto, ilmastoryhmä mahdollistaa tilan ja ajan ohjaavien tahojen ja ELY-keskusten väliselle ilmastokeskustelulle erityisesti strategiatason näkökulmasta. Aluehallintovirastojen osallistuminen ilmastoryhmän toimintaan on laajentanut ilmastotyön kehittämistä koskevaa systemaattista yhteistyötä koko aluehallintoon. Myös tällaisten toimintatapojen tukeminen ja levittäminen KAISUssa on tärkeää.

KAISUn vaikuttavuuden mahdollistamiseksi on tärkeä tunnistaa verkostotyön vaikuttavuus sekä ELY-keskusten mukanaolo alueiden strategisessa ilmastotyössä. Tästä on jo nyt hyvää kokemusta ja ELY-keskusten rooli nähdään vahvana myös jatkossa.

ELY-keskuksilla on monipuolinen ja nopeasti kehittyvä rooli ilmastonmuutoksen hillinnässä. ELY-keskuksille on jo nyt muodostunut alueilla vahva asiantuntijarooli. Ilmastotehtävät ovat laajentuneet erilaisten avustus- ja hankerahoitusmahdollisuuksien myötä, joilla edistetään ilmastonmuutoksen hillintää tai vauhditetaan energiamurrosta. Myös ELY-keskusten valvonnallinen rooli on laajenemassa substanssilakien muuttuessa velvoittavammiksi ilmastonäkökulmasta. Toimeenpanon varmistamiseksi pidetään tärkeänä, että ELY-keskuksella on riittävät voimavarat ja osaaminen ilmastokysymysten käsittelemiseen.

Liikenne

2a Liikenteeseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

2b Liikenne - avovastaus

Suunnitelma nojaa liikenteen osalta pitkälti Fossiilittoman liikenteen tiekarttaan, josta ELY-keskukset ovat antaneet yhteisen lausunnon helmikuussa 2021. Myös Liikenne 12 -suunnitelma toimenpiteineen tulisi huomioida KAISUssa. Liikenteen toimenpiteiden johdonmukaisen toteutumisen osalta ensiarvoisen tärkeää on, että jatkuva ja pitkäjänteinen rahoitus saadaan turvattua. Liikenteen osalta siirtymät ovat hitaita, mikä on haasteellista suhteessa KAISUn tavoitevuoteen. ELY-keskusten rajapinnat KAISUun muodostuvat joukkoliikenteestä, kestävän liikenteen infrahankkeista, maankäytön ja yhdyskuntarakenteen vaikutusmahdollisuuksista sekä kiertotalouden edistämisestä.

ELY-keskusten kannalta merkittävimmät vaikutusmahdollisuudet liittyvät liikennejärjestelmän energiatehokkuuden parantamiseen. Tässä oleellista on erityisesti joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn toimintaedellytyksistä huolehtiminen. Tärkeä työkalu on yhdyskuntarakenteen kehittäminen: tässä ylikunnallisella yhteistyöllä on merkitystä niin alue- kuin seututasoilla. ELY-keskukset ovat mukana työssä liikennejärjestelmätynön sekä MRL:n mukaisessa roolissa.

Mikäli kävelyn ja pyöräilyn verkostoja halutaan laajentaa nykyistä nopeammin, tarvitaan tähän lisärahoitusta (vrt. Liikenne 12 -suunnitelma). Inf-rastruktuurin parantamisen lisäksi myös kunnossapidolla on käytettävyyden ja houkuttelevuuden osalta iso merkitys.

Joukkoliikenteen käyttäjämäärien palautuminen koronan jälkeen voi vaikeuttaa vähennysten ja muutosten saavuttamista. Joukkoliikenneyhteyksien turvaamiseksi olisikin tärkeää, että tarvittavia joukkoliikennetukia jatkettaisiin.

Jossain määrin vaikutusmahdollisuuksia liittyy myös julkisiin hankintoihin ajoneuvojen energiatehokkuuden parantamiseksi. ELY-keskusten hankinnoissa on päästövaatimuksia joukkoliikenne- ja kunnossapitourakoiden osalta.

Liikenteen vähähiilisten toimintatapojen piloteille olisi hyvä saada rahoitusta. Tätä tarvittaisiin esimerkiksi liikenteen uusille palveluille kuten jaetuille kyydeille sekä kiertotalouden kokeiluihin ja niiden seurantaan.

Suunnitelman käsitteistöä olisi hyvä yhdenmukaistaa ja käyttää termejä julkinen henkilöliikenne sekä jalankulku ja pyöräily.

Maatalous

3a Maatalouteen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

3b Maatalous - avovastaus

Maatalouden ilmastotoimet ovat erittäin tärkeitä taakanjakosektorin osalta. Suurella todennäköisyydellä yksin CAP27 –ohjelman toimenpiteillä ei asetettuja tavoitteita saavuteta.

Maatalouteen ja kestävään ruokajärjestelmään kytkeytyy laaja ELY-rooli, joka liittyy mm. investointitukiin, rahoitukseen, koulutukseen, neuvontaan ja valvontaan. Suomen CAP-suunnitelma 2023-2027 ohjaa hillintä- ja sopeutumistoimiin, joiden rahoituksessa ELY-keskuksilla on merkittävä rooli. Myös muita toimintatapoja tulee kehittää maatalouden ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi. Esimerkiksi Järvi-Suomen ELY-keskuksista käsin koordinoidaan erityistä maaseudun ympäristö- ja ilmasto-ohjelmaa, jossa pyritään ottamaan haltuun ilmastokysymyksiä ruohonjuuritason näkökulmasta.

Joutomaiden metsitystuet ovat olleet suosittuja ja niiden jatkaminen on kannatettavaa. ELY-keskukset ottavat tukilausunnoissa kantaa luonnon monimuotoisuus-, maisema-, kaava- ja vesitalousvaikutuksiin. Myönnettyjen tukien ilmastovaikutuksia tulisi seurata ja tämän perusteella kohdentaa tukia tulevaisuudessa paremmin.

Myös hiilensidontamarkkinoiden edistämisen toimenpiteissä ELY-keskusten asiantuntijaroolilla voisi olla oma merkityksensä sekä sidonnan todentamiseen valtakunnallisesti yhdenmukaisesti että rahoituksen keinojen hyödyntämiseen liittyen.

KAISUssa esitetut luomutuotannon ilmastovaikutukset kaipaavat tarkennusta siitä, onko luomutuotanto aina päästöjen kannalta positiivista. Luo-mutuotanto on erittäin kannatettavaa, mutta kuormitus tuotettua kiloa lopputuotetta kohti saattaa olla jopa tavallista suurempi.

Rakennusten erillislämmitys

4a Rakennusten erillislämmitykseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

4b Rakennusten erillislämmitys - avovastaus

Öljylämmityksestä luopuminen on kannatettava toimenpide. Pirkanmaan ELY-keskuksen valtakunnallisesti myöntämä pientalojen öljylämmityksestä luopumisen avustus on ollut toimiva tukimuoto ja vaikuttanut aidosti päästövähennyksiin. Tuelle on edelleen voimakasta kysyntää, joten sen jatkaminen on perusteltua. Joulukuussa 2021 avustushakemuksia öljylämmitysjärjestelmien

korvaamiseksi on tullut yhteensä 18 163 kappaletta, joista 10 208 on saanut tähän mennessä päätöksen. Näistä myönteisiä päätöksiä on ollut 9 357 kpl.

Työkoneet

5a Työkoneisiin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

5b Työkoneet - avovastaus

Työkoneiden osalta ELY-keskusten vaikutusmahdollisuudet liittyvät liikenteen sekä erilaisten ympäristökunnostusten (esim. PIMA) hankintoihin ja niiden ehtoihin. Liikenteen (tienpidon) hankinnoissa ELY-keskukset asettavat vaatimuksia työkoneiden vähäpäästöisyydelle mahdollisuuksien mukaan. Myös kunnossapitourakoiden kalustovaatimusten päästökriteereitä kehitetään jatkuvasti. Väylävirastossa on valmistelussa hankinnan Green Deal -sopimus, jolla tavoitellaan väylänpidon työkoneiden päästöjen vähentämistä

Jätehuolto

6a Jätehuoltoon suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

6b Jätehuolto - avovastaus

Jätehuollon Green deal on kannatettava avaus, jossa tulisi huomioida myös ympäristönsuojelulain näkökulma sekä ELY-keskusten jätehuoltoon kytkeytyvien tehtävien (ympäristö-, jätehuollon- sekä tuottajavastuuvälvonta) edistämismahdollisuudet.

Yhdyskuntien jätevesien puhdistuksen osalta suunnitelmasta ei suoraan käy selville, onko tähän liittyviä ilmastovaikutuksia tarkasteltu. Kansallisen vesihuoltouudistuksen yhteydessä on arvioitu, että vesihuollon energiansäästöpotentiaali on noin 690 TJ, mikä merkitsisi päästöinä n. 0,04 Mt CO₂-e. Lisäksi mm. verkostojen kunnosta huolehtiminen sekä hulevesien tehokas hallinta voivat edelleen vähentää vesihuollon päästöjä, tukien samalla myös ilmastonmuutokseen sopeutumisen tavoitteita. ELY-keskuksilla on mahdollisuuksia edistää tavoitteita vesihuollon ja alueidenkäyttötehtävien puitteissa.

F-kaasut

7a F-kaasuihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

7b F-kaasut - avovastaus

ELY-keskusten ympäristövalvonta valvoo kylmälaitteita vastaanottavia ja murskaavia laitoksia. Nykyään avomurskaus on kielletty. ELY-keskukset pitävät hyvänä F-kaasuja koskevan tietoisuuden lisäämistä luonnoksessa mainituin keinoin.

Teollisuus ja muut päästöt

8a Teollisuuteen ja muihin päästöihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

8b Teollisuus ja muut päästöt - avovastaus

Pienteollisuus on tärkeä osa taakanjakosektoria ja ELY-keskuksilla on hyvä kosketuspinta alueensa yrityksiin. Energiakatselmuksien ja materiaalikatselmuksien avulla myös jätteen määrää mahdollista vähentää. Näiden tukien jatkuminen ja monipuolistaminen on tärkeää. ELY-keskusten ympäristövalvonnassa on otettu käyttöön materiaalitehokkuuden opasmateriaalia sekä valvontalomake.

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

9a Kunnille ja alueille suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

9b Kunnat ja alueet - avovastaus

KAISUlla olisi potentiaalia muodostaa yhteinen tahtotila, joka raamittaisi kuntien ja alueiden omia ilmastotoimia. Kuntien ja alueiden ilmastotyön tukeminen vastaa myös osaltaan ilmastokädenjäljen huomioimisen tavoitteeseen.

KAISUn kirjausta ”Lisätään ilmastolakiin velvoite kunnille, seuduille tai maakunnille laatia ilmastosuunnitelmat” tulisi terävöittää. Kuten KAISUssa, myös ilmastosuunnitelmien laadinnassa on haasteena osoittaa käytännössä, miten tarvittavat toimet toteutetaan. Ilmastosuunnitelmien vaikuttavuutta lisäisi, jos aluetason toimijoita velvoitettaisiin edistämään rooliensa mukaisesti suunnitelmien integroitumista muuhun suunnitteluun ja ohjelmiin, joilla ohjataan esim. aluekehittämistä, rahoitusta, yhdyskuntarakennetta jne.

ELY-keskukset katsovat, että ilmastosuunnitelmien laadusta ja yhtenäisestä tavoitetasosta tulisi huolehtia alueiden erilaiset painotukset mahdollistaen. ELY-keskuksilla on lakisääteisten tehtäviensä myötä mahdollisuus huolehtia ministeriöohjauksesta tulevien linjausten valtakunnallisesti yhdenmukaisesta jalkauttamisesta, erilaisten arvokysymysten huomioon ottamisesta sekä kokonaisuuteen liittyvästä seurannasta. ELY-keskuksilla on myös mahdollisuus tehdä kuntayhteistyötä eri kanavissa. ELY-keskusten roolia on käsitelty tarkemmin ELY-keskusten yhteisessä ilmastolakilausunnossa.

ELY-keskukset pitävät tärkeänä ja kannatettavana linjausta: ”Varmistetaan valtakunnallisesti kattavien ja yhtenäisten sekä loppukäyttäjille maksuttomien päästötyökalujen (kasvihuonekaasujen päästötietopalvelu ja päästöskenaariotyökalu) jatkuvuus, päivitys ja rahoitus. Työkalut tuottavat vertailukelpoista tietoa kunta-, maakunta-, ELY-keskus- ja valtakunnallisella tasolla.” Myös KAISUn

ansiokkaita taustalaskelmia voitaisiin hyödyntää alueitasolla ja olisi hyvä, jos ministeriöltä saataisiin näistä alueittain kohdistettuja arvioita.

ELY-keskukset painottavat, että tuloksekkaan ilmastotyön edistämiseksi on tunnistettu selkeä tarve pysyvälle, ELY-ilmastoasiantuntijaverkoston toiminnan jatkuvuudesta huolehtivalle resurssille sekä lisäksi ELY-keskusten aluekohtaisille ilmastoasiantuntijaresursseille. Ympäristöministeriön tuki ELY-keskusten ilmastoverkoston työn käynnistämiseksi ja yhteisen ilmastotiekartan (Ikkuna) laatimiseksi on mahdollistanut aluehallinnon systemaattisen ja yhtenäisen ilmastotyön aloittamisen. Tuki on ollut erittäin tärkeä ja sitä tulee jatkaa, jotta suunnitelmaan kirjattu alueiden poikkisektoraalinen ilmastotyön kehittäminen on mahdollista ja vauhdittuu jatkossa.

Kulutuksen hiilijalanjälki

10a Kulutukseen suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

10b Kulutus - avovastaus

-

Julkiset hankinnat

11a Julkisiin hankintoihin suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

11b Julkiset hankinnat - avovastaus

Julkisten hankintojen osalta KAISUn tavoitteet ovat kannatettavia. Pullonkaulaksi saattaa kuitenkin muodostua hankintaosaamisen puute. Osaamista pitäisi saada käyttöön eri organisaatioihin, jotta ilmaston huomioivan hankinnan lainmukaisuudelle olisi selkeä varmistus.

Valtion oman toiminnan osalta hankintoja tekevien yritysten ja laitosten, kuten Senaatti-kiinteistöjen, HAKEn ja KEHAN velvoittaminen kiinteistöjen energiatehokkuuden sekä ajoneuvo- ym. hankintojen osalta parempiin ratkaisuihin olisi tärkeää ja näyttäisi esimerkkiä myös muille.

Muut poikkisektorit

12a Muille poikkisektoreille suunnattujen lisätoimien vaikuttavuus

-

12b Muut poikkisektorit - avovastaus

KAISUssa on tunnistettu yhdyskuntarakenteen merkitys ilmastotavoitteille erityisesti rakennetun ympäristön ja liikkumisen päästöjen näkökulmasta. Huomiota tulisi kiinnittää yhdyskuntarakenteen toimivuuteen ja ilmastokestävytyteen kokonaisvaltaisesti. Keinovalikoimassa tulisi huomioida, että huolimatta MRL:n uudistuksen tilanteesta pystytään nykyisenkin lain perusteella toimimaan monipuolisesti, ja on myös muita keinoja edistää tavoitteita. Jatkossa erityisesti MAL-sopimuksissa ja VATEissa tulisi olla selkeämmät ilmastokirjaukset. Myös kiertotalousohjelman rakentamista koskevat kirjaukset tulisi ottaa huomioon.

ELY-keskusten tehtävä MRL:n edistäjänä mahdollistaa ilmastokysymysten laajan huomioon ottamisen. ELY-keskukset ovat myös kehittäneet työkaluja vaikutusten arviointien tueksi. Olisi tärkeä edelleen edesauttaa yhtenäisten päästövähennyslaskureiden kehittämistä ja käyttöönottoa kaavoituksessa.

Osaamisen lisäämiseen ja ilmastotietoisuuden edistämiseen tulisi kiinnittää kokonaisuudessaan huomiota. Toimenpiteiden onnistunut käytäntöön vieminen edellyttää osaamista kaikilla tekemisen tasoilla. Erityisen tärkeää on tunnistaa koulutusten kädenjälkimerkitys, jotta ilmastoajattelu integroituisi kaikille toimialoille, koulutusasteille ja ikäryhmiin. ELY-keskukset hankkivat ja rahoittavat koulutuksia yritys- ja TE-toimisto-yhteistyössä sekä jakavat ympäristökasvatusavustuksia.

Energianeuvonnan edistämiseen liittyvät kirjaukset ovat kannatettavia, mikäli neuvonnan resursoinnista huolehditaan. Lisäksi tulisi tunnistaa myös ELY-keskusten REDII-yhteyspisteviranomaisen tehtävät osana neuvonnan kokonaisuutta.

Kiertotalouden päästövähennyspotentiaalia tulisi selvittää tarkemmin ja kiertotalous olisi hyvä saada läpileikkaavammin mukaan kaikille sektoreille.

Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

13a Toimenpideohjelman vaikuttavuus

-

13b Toimenpideohjelma - avovastaus

-

13c Mitä lisätoimia ehdotatte tavoitteiden saavuttamisen varmistamiseksi?

-

Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

14 Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

Suunnitelman SOVA-lain mukaiseen arviointiin tulisi kiinnittää huomiota. Yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden kannalta tämä olisi tärkeää.

Suunnitelmassa on huomioitu laajasti osallistaminen. Suunnitelman koskiessa koko yhteiskuntaa, herää kysymys, onko kansalaisten lisäksi kuultu niitä yrityksiä, joiden toimialat tuottavat taakanjakosektorin päästö- ja tai jotka T&K&I-toiminnassaan kehittävät ilmastoratkaisuja.

ELY-keskukset toteavat, että suunnitelmassa tulisi tunnistaa sidonnaisuudet huoltovarmuus- ja varautumiskysymyksiin, esimerkiksi sähkön kulutuksen merkittävään lisääntymiseen. KAISUssa olisi hyvä huomioida Huoltovarmuuskeskuksen selvitys ”Öljy ja kaasu energiatuotannossa tulevaisuudessa”.

Muita huomioita

15 Muita huomioita

KAISUun tarvittaisiin vielä selkeämpi yhteys olemassa olevien lainsäädäntöjen merkitykseen esim. liikenneasioissa, rahoituksessa ja ympäris-tökysymyksissä. Erityisesti tarvitaan vahvempaa yhteensovittamista ympäristönsuojelun kanssa liittyen esim. biodiversiteettiin ja maaperän, veden tai ilman pilaantumiseen. Ympäristönsuojelulain, YVAn ja vesilain merkitys ja erinäiset vaikutuskanavat on tunnistettu heikosti ja niiden vaikutuksia ilmastotoimiin ja toimien toteuttamisedellytyksiin tulisi tarkastella.

Myös vesienhoidon suunnitteluun liittyvät vesienhoidon toimenpideohjelmat konkreettisine, ilmastotavoitteita sisältävine toimenpiteineen tulisi ottaa huomioon ja Kaisun kautta edistää myös näiden toimien toteutumista.

Ilmistoraportointia tulisi kehittää ja yhdenmukaistaa läpi valtioneuvoston, keskusvirastojen sekä valtion aluehallinnon. Ympäristöhallinnon tietojär-jestelmien kehittäminen olisi tässä avainasemassa: esim. YLVA ja MYLLY-tietojärjestelmät voisivat tuottaa tietoa myös ilmastotutkimuksen tarpeisiin, jos siihen raportoidut tiedot olisivat helpommin saatavissa. Tämä lisäisi myös raportoinnin mielekkyyttä toiminnanharjoittajille. ELY-keskus osallistuu edelleen mielellään ilmastovuosikertomuksen laadintaan oman toimintansa osalta ja tässä voidaan käyttää tiekarttahankeen resursseja. Tiekarttahankeen resurssi on käytettävissä KAISUn ELY-keskuksia koskeissa kohdissa ja myös jatkoyhteistyössä ja -keskusteluissa.

16 Voiko organisaationi osaltaan edistää ilmastosuunnitelman tavoitteiden saavuttamista?

Kyllä

Lyytikäinen Teea
Hämeen ELY - Kyseessä on ELY-keskusten yhteinen lausunto.